

Kommunala väljare – finns dom?

SÖREN HOLMBERG

Svaret på rubrikens fråga är nej. Det finns inga kommunala väljare. Deltagare i kommunala val finns det, men det är inte samma sak som kommunala väljare. Kommunala väljare är personer som deltar i lokala val och i huvudsak röstar utifrån lokala frågor och kommunala politiska förhållanden. Sådana väljare har vi mycket ont om i Sverige. De allra flesta svenskar röstar på samma parti i de samtidiga valen till riksdag och kommunfullmäktige och det är rikspolitiska faktorer som styr röstandet, inte lokalpolitiska. Andelen väljare som röstar på olika partier riks och kommunalt har visserligen ökat under senare år; de var 22 procent i valet 1991. Men även bland röstsplitrare spelar rikspolitiska faktorer en stor roll för partivalet.¹ Osäkra väljare på riksnivå tenderar att splittra sina röster. En delad röst är ofta en halv röst emot det egna partiet på riksnivå. I nästa val byter många röstsplitrare parti fullt ut.²

I Väst-SOM92 ställde vi frågor om både rikspolitiska och kommunala partisympatier, vilket gör det möjligt att studera röstsplitringen och vilka faktorer som ligger bakom väljarnas partival i kommunalvalen – rikspolitiska faktorer eller lokalpolitiska. Partisympatifrågan var formulerad som två röstningsfrågor: "Om det var val idag, vilket parti skulle Du rösta på ... i riksdagsvalet? ... i kommunfullmäktigevalet?"

Resultaten visar att andelen röstsplitrare var 15 procent i hela Väst-SOM-urvalet och 14 procent i enbart göteborgsurvalet. Det är i stort sett förväntade siffror. I valet 1991 var andelen röstsplitrare 18 procent i storstäderna och 22 procent totalt i riket.

Tabell 1. Västsvenska röstsplittrare 1992

	hela urvalet	enbart Göteborg
<i>kön</i>		
man	14	13
kvinna	17	16
<i>ålder</i>		
18-30	20	16
31-60	14	13
61-80	13	15
<i>yrkesgrupp</i>		
arbetare	12	12
tjänstemän	17	16
företagare/jordbrukare	16	15
<i>sektor</i>		
offentlig	15	14
privat	15	15
<i>fack</i>		
LO	12	11
TCO	18	15
SACO	20	19
<i>utbildning</i>		
låg	14	15
medel	18	14
hög	21	17
<i>bott i kommun</i>		
alltid	14	13
6-10 år	15	13
1-5 år	20	24
<i>intresse för kommunalpolitik</i>		
mycket stort	11	10
ganska stort	17	17
inte särskilt stort	15	13
inte alls	13	16
<i>kommunstyrelsen sköter sin uppgift</i>		
bra	16	13
varken eller	14	13
dåligt	19	19
<i>kommunal service</i>		
bra	15	14
varken eller	15	15
dålig	22	18
<i>förtroende kommunpolitiker</i>		
stort	14	12
varken eller	14	13
litet	18	17
samtliga	15	14

Kommentar: Analysen visar andelen röstsplittrare (riks-kommunalt) bland personer med parti-sympatier på båda nivåerna i Väst-SOM92.

De nedbrutna resultaten i tabell 1 visar inga större skillnader i andelen röstsplitrare mellan olika väljargrupper. Flera av de mindre skillnader som finns känner vi igen från tidigare studier, t ex att andelen röstdelare är störst bland unga människor, bland tjänstemän och bland högtbildade.³ Att andelen röstsplitrare är större bland kvinnor än bland män är dock en nyhet. I 1991 års valundersökning var det tvärtom männen som hade en något större tendens att dela sina röster.

Väst-SOM-resultaten visar inte på något samband mellan intresse för kommunalpolitik och röstsplitring. Andelen röstdelare är lika stor oavsett om det uppgivna intresset för kommunalpolitik är stort eller obefintligt. Röstsplitrare tenderar alltså inte vara människor med ett stort kommunalt intresse.⁴ Däremot tenderar röstsplitrare vara något mer missnöjda med kommunpolitiker och kommunal service än övriga väljare, vilket naturligtvis är ett resultat som går emot tesen att det inte finns några kommunala väljare. Men skillnaderna är så små – några få procentenheter – att de snarast understryker frånvaron av kommunalt röstande. Tendensen att röstsplitra är i stort sett lika stor oberoende av hur väljarna bedömer sina kommunalpolitiker, den kommunala servicen eller hur kommunstyrelsen sköter sin uppgift.

Intrycket att det kommunalt inspirerande röstandet inte kan vara särskilt vanligt förstärks när vi ser på resultaten i tabell 2. Analysen visar graden av samband mellan västsvenskarnas partisympatier (riks och kommunalt) och åsikter i olika sakfrågor. Sakfrågorna är både av nationell karaktär (EG, kärnkraft, offentlig vs privat sektor) och av lokal (SDN i Göteborg, kommunal service, kommunstyrelsens insatser). Dessutom har vi inkluderat några frågor om graden av förtroende för kommunala tjänstemän och för riks- och lokalpolitiker. Frågorna om kommunal service gällde hur man bedömde servicen på femton olika områden, alltifrån barnomsorg och skola till miljövård och kollektivtrafik.⁵

Tabell 2. Samband mellan partipreferens och sakfrågeåsikter. En jämförelse mellan rikspolitiska och kommunala partisympatier

<i>rikspolitiska frågor</i>	samtliga partipreferens			röstsplittrare partipreferens		
	riks	kommunalt	skillnad	riks	kommunalt	skillnad
för/mot svenskt EG-medlemskap	.36	.33	+0.03	.32	.28	+0.04
för/mot kärnkraft efter år 2010	.36	.37	-0.01	.36	.30	+0.06
för/mot en minskad offentlig sektor	.55	.50	+0.05	.51	.40	+0.11
för/mot mer privat sjukvård	.61	.60	+0.01	.52	.51	+0.01
för/mot mer privat äldreomsorg	.57	.55	+0.02	.48	.45	+0.03
för/mot privatskolor	.62	.60	+0.02	.57	.49	+0.08
för/mot förbudet att höja k-skatten	.26	.26	±0.00	.30	.24	+0.06
för/mot gemensam valdag	.14	.10	+0.04	.14	.22	-0.08
sänkt k-skatt vs k-service	.46	.45	+0.01	.50	.37	+0.13
förtroende för rikspolitiker	.32	.28	+0.04	.36	.28	+0.08
<i>kommunala frågor</i>						
för/mot SDN-reformen (endast Gbg)	.10	.14	-0.04	.10	.26	-0.16
bedömn. av hur kommunstyrelse sköter sin uppgift (endast Gbg)	.33	.33	±0.00	.33	.35	-0.02
förtroende för k-politiker	.22	.22	±0.00	.26	.32	-0.06
förtroende för k-tjänstemän	.17	.17	±0.00	.22	.24	-0.02
åsiikt om västsvensk regionindelning	.10	.10	±0.00	.26	.24	+0.02
bedömn. av k-service (snitt 15 områden)	.14	.15	-0.01	.28	.30	-0.02
sammanfattande bedömn. av k-service	.14	.14	±0.00	.26	.28	-0.02

Kommentar: Resultaten visar sambandet mellan riks- respektive kommunala partipreferenser och åsikter i en mängd rikspolitiska och kommunala frågor i Väst-SOM92. Sambandsmättet är eta som kan variera mellan 0.00 och 1.00. Ju högre värde desto starkare samband. Gruppen samtliga har definierats som alla intervjupersoner över 18 år. Röstsplittrare är personer med olika partisympati riks och kommunalt.

Den enkla tanke som ligger bakom analysen är att om det finns något verkligt kommunalt inspirerat röstande så bör väljarnas åsikter i lokala frågor vara starkare kopplade till hur de röstar kommunalt än hur de röstar i riksdagsvalen. Och det gäller speciellt röstsplitrarna. Om röstsplitringen är orsakad av lokala faktorer bör röstdelarnas åsikter i kommunala frågor vara starkare relaterade till det kommunala röstandet än till röstandet i riksdagsvalet.

Sambandsmått i tabellen är eta-värden som kan variera mellan 0.00 och 1.00. Ju högre värde desto starkare samband. Resultaten är mycket entydiga. De klart starkaste sambanden mellan väljarnas partisympatier och olika sakfrågeåsikter återfinns för de nationella sakfrågorna. Det gäller både för de rikspolitiska och de kommunala partipreferenserna. Frågorna om offentlig sektor och privatisering uppvisar exempelvis eta-värden med partivariabeln kring .50 till .60 för både rikspolitiska och kommunalpolitiska partipreferenser och för samtliga väljare såväl som för enbart röstsplitrarna. Som sig bör tenderar de rikspolitiska partisympatierna, jämfört med de kommunala, att vara något starkare kopplade till de nationella sakfrågeåsikterna, men skillnaden är mycket liten – i genomsnitt endast .02 eta-värden starkare bland samtliga väljare och .05 bland röstsplitrarna.

Väljarnas åsikter och bedömningar i lokala frågor uppvisar genomgående svagare samband med partipreferenserna, både när det gäller riksnivå och kommunal nivå. Bedömningarna av hur kommunstyrelsen sköter sin uppgift var den lokala fråga som uppvisar det starkaste sambandet med partisympatierna (eta-värden kring .35 för såväl rikspartisimpatier som för kommunala partisympatier). Sett över samtliga lokala frågor var kopplingen mellan åsikt och partipreferens något lite starkare för de kommunala partisympatierna än för de rikspolitiska. Men skillnaden utgör inte någon större tröst för den som tror på existensen av självständiga kommunala väljare. Differensen är mycket liten – i genomsnitt mindre än .01 eta-värden bland samtliga väljare och

.04 eta-värden bland röstsplitrarna. Resultatet lämnar ett mycket litet utrymme för att argumentera för att lokala frågor spelar en stor roll för hur människor röstar i kommunala val.⁶ Den motsatta slutsatsen passar bättre till data. Lokala frågor betyder förhållandevis lite i kommunala val. Kommunalt röstande bestäms i huvudsak och för de allra flesta av rikspolitiska partisympatier.

Kommunala val avgörs alltså inte av kommunala frågor. De avgörs istället i de flesta fall av rikspolitiska partisympatier, rikspolitiska frågor och av nationella valvindar. Slutsatsen är inte behaglig för tilltron till den kommunala demokratin, men den är dessvärre sann. Vi har ett högt kommunalt valdeltagande i Sverige men få kommunala väljare.

Noter

1. Svaret på rubrikens fråga är naturligtvis varken ett entydigt ja eller ett entydigt nej. Som alltid är det rätta svaret nja eftersom det är en gradfråga vi diskuterar. Frågan är hur mycket av rikspolitiska respektive kommunalpolitiska faktorer som ligger bakom väljarnas ställningstaganden i kommunala val. Valforskare som Särilvik och Petersson (1976) och Holmberg (1987) har betonat de rikspolitiska faktorernas betydelse, medan kommunalforskare som Johansson (1987) tryckt på betydelsen av lokala överväganden. När röstsplitrare själva får uttala sig om varför de delar sina röster anger de allra flesta lokala sak- eller personfrågor som motiv för sin "avvikande" röst i kommunalvalen. Mindre sällan talas om taktikröstning och andra rikspolitiska skäl; se Holmberg (1993).
2. Panelanalyser som dokumenterar dessa tendenser återfinns i Holmberg och Gilljam (1987). Senare panelundersökningar (valen 1985-1988 och valen 1988-1991) visar på samma tendens. Det finns ett klart samband mellan röstsplitrning vid tidpunkt t och partibyte vid tidpunkt t+1.
3. Se Gilljam och Holmberg (1993) för resultat från valundersökningen 1991.
4. Röstsplitrning uppvisar heller inte något samband med graden av rikspolitiskt intresse.
5. I föreliggande Väst-SOM-skrift skriver Rutger Lindahl om EG-frågan, Per Hedberg om kärnkraften, Maria Elliot om förtroendemätningarna och Lennart Nilsson om servicebedömningarna. I deras kapitel återfinns mer detaljer om respektive frågor. Svartsalternativen på de femton servicefrågorna var fem till antalet (plus vet ej) och sträckte sig från mycket nöjd till mycket missnöjd.

6. Andra lokala sakfrågor, mer politiserade, skulle naturligtvis kunna ge upphov till starkare kommunala samband. Men då gäller det att sådana finns. Och det är inte självklart i alla kommuner. En av huvudorsakerna till att sambanden är så svaga mellan väljarnas lokala sakfrågeåsikter och deras kommunala partipreferenser är att få kommunala frågor ger upphov till klart politiserade konflikter. Frånvaron av en klar kommunal parlamentarism gör det också svårt för väljarna att veta vem som har ansvar för vad i kommunen. Det är inte lätt att vara en kommunal väljare även om man vill.

Litteratur

- Gilljam, M. och Holmberg, S. (1993). *Väljarna inför 90-talet*. Stockholm: Norstedts.
- Holmberg, S. (1987). *Röstsplittring i Sverige*. I *Folkstyrelsens villkor* SOU 1987:6.
- Holmberg, S. (1993). *Nuvarande valsystem: Minskande personkännedom och få personröstare*. I Westerståhl, J. (red) *Person och parti*. SOU 1993:63
- Holmberg, S. och Gilljam, M. (1987). *Väljare och val i Sverige*. Stockholm: Bonniers.
- Johansson, F. (1987). *Delad röstning*. I *Folkstyrelsens villkor*. SOU 1987:6.
- Särilvik, B. och Petersson, O. (1976). *Rikspolitik och lokalpolitik i valet 1973*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.